

1970'LERDE MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR SAĞDAN RADİKAL İSLAMCILIĞA YÖNELİŞLER: PINAR DERGİSİ ÇEVRESİ İLE HAKSÖZ DERGİSİNİN ÖNCÜLLERİ

Ekin Kadir SELÇUK¹

Öz

Bu çalışmanın amacı Yeniden Millî Mücadele Hareketi'nden (YMM) kopan iki grubun, Pınar Dergisi ve Haksöz Dergisi grubunun düşünsel ve siyasi arayışlarını ele almaktır. Türkiye'de 1970'lere kadar milliyetçi muhafazakâr kanadın bir bileşeni olarak yer alan İslamcılık Ortadoğu'daki İslami hareket ve fikirlerden etkilenerek özerkleşme ve radikalleşme sürecine girmiştir. YMM'den kopan bu iki grup da bu sürece dahil oldukları için çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada YMM'den kopan Pınar Dergisi çevresinin ve ilerleyen yıllarda Haksöz Dergisi'ni çıkaracak Hamza Türkmen ve arkadaşlarının görüşleri metin analizi yoluyla ortaya koyulmuştur. YMM'den kopan unsurları İslamcı dalgaya yönlendiren saikler nelerdir ve fikirlerinde ne gibi değişimler olmuştur? Bu sorular etrafında Türkiye'de İslamcılığın 1970'lerde başlayan yeni arayışlarına ışık tutulmaktadır. Buna göre bu yeni İslamcı dalgaya sadece geleneksel İslami çevrelerden değil, ülkücü milliyetçilerden ve YMM gibi milliyetçi muhafazakâr gruplardan da ciddi katılımlar olmuştur. Böylece İslamcılık giderek uç sağın hegemonik gücü haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İslamcılık, milliyetçi muhafazakârlık, Pınar Dergisi, Haksöz Dergisi*
JEL Sınıflandırması: *Z12, Z18, Z10*

TRANSITIONS TO RADICAL ISLAMISM FROM THE NATIONALIST CONSERVATIVE RIGHT IN THE 1970S: THE CIRCLE OF PINAR JOURNAL AND THE PRECESSORS OF HAKSÖZ JOURNAL

Abstract

The aim of this study is to deal with the intellectual and political pursuits of the two groups, Pınar journal and Haksöz journal group, which broke away from the National Struggle Movement (YMM). Islamism, which was a component of the nationalist conservative wing in Turkey until the 1970s, was influenced by the Islamic movements and currents of thought in the Middle East and entered the process of autonomy and radicalization. Since these two groups who broke away from YMM are involved in this process, they are the subject of the study. In the study, the opinions of Pınar Journal who broke away from YMM and Hamza Türkmen and his friends, who will publish Haksöz Journal in the following years, are revealed through text analysis. What are the factors that have drive them, and what changes have occurred in their thinking? Around these questions, it sheds light on the new searches of Islamism in Turkey that started in the 1970s. Accordingly, there has been serious participation in this new Islamist wave not only from traditional Islamic circles, but also from idealist nationalists and nationalist conservative groups such as the YMM. Thus, Islamism gradually became the hegemonic power of the far right.

Keywords: *Islamism, Nationalist conservatism, Pınar Journal, Haksöz Journal*
JEL Classification: *Z12, Z18, Z10*

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, ekinkadirsalcuk@ibu.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4978-3635>

1. Giriş

Türkiye’de erken cumhuriyet dönemini suskun geçiren İslamcı düşünce çok partili hayata geçilmesiyle birlikte cumhuriyet politikalarına muhalif diğer fikir akımlarıyla birlikte yeniden su yüzüne çıktı. Uç sağda¹ bu fikir akımlarının topaklaştığı çerçeve genel olarak milliyetçi mukaddesatçılık, daha sonra da milliyetçi muhafazakârlık olarak adlandırıldı. Milliyetçi muhafazakâr düşünce erken cumhuriyetin ulus kimliğine alternatif bir milli kimlik tanımı üzerinden söylemlerini meşrulaştırmaya çalıştı. Bu alternatif milli kimlikte erken Cumhuriyet’in göz ardı ettiğini iddia ettiği geleneksel-dini simge ve sembollere yeniden önemli bir yer ayrılırken, yine erken Cumhuriyet’in görmezlikten geldiğini savundukları Osmanlı geçmişine de tarihsel sürekliliğin bir parçası olarak ağırlık vermeye çalışıldı (Mert, 2006: 315). İslamcılar da bu milliyetçi muhafazakâr topak içinde yer alarak İslam’ın yerini olabildiğince genişletebildikleri bir milli kimlik kavramsallaştırması üzerinden siyasi ve fikri mücadelelerini yürüttüler (Bora, 2013). Fakat unutulmaması gereken nokta şudur: İslamcılar o yıllarda bu oluşumun yalnızca bir parçasıydı, hegemonik bir güç haline gelmemiştir.

İslamcılığın milliyetçi mukaddesatçılığa eklenilebilmesinde 1946 sonrası Türk siyasi hayatında antikomünizmin ciddi bir yer kaplaması önemli bir faktör oldu. İslamcı düşünceye de vatani, milleti, dini, ahlaki değerleri koruma şiarıyla komünizme karşı kurulan “milli” ittifaka dahil olma fırsatı sundu ve böylece İslamcılar devleti yönetenler nezdinde de meşruiyet kazanma şansına erişmek istedi (Demirel, 2009: 422-423). Fakat 1960’larda yurtdışından yapılan yayınların Türkçeye çevrilmesiyle İslamcılar Ortadoğu’da güçlenen İslami hareket ve önderlerin metinleriyle tanışma fırsatı buldular. Pakistan’da Mevdudî’nin, Mısır’da Hasan El Benna ve Seyyid Kutup’un eserleri, İhvan hareketinin, Hizbüt Tahrir’in siyasi çizgisi Türkiye’de bilinir olmaya başladı (Aktay, 2005: 20-21).

Bu vesileyle Türkiye’de İslamcılık içinden özerk bir siyasi harekete ve fikriyata yönelerek sisteme ve rejime toptan itiraz eden, “radikal İslamcılık” olarak da adlandırılacak giderek güçlenen bir çizgi doğdu. Bu çalışmada bu sürece ışık tutmak amacıyla o güne kadar milliyetçi muhafazakâr kampta, antikomünist bir siyasi çizgide faaliyet yürüten Yeniden Milli Mücadele (YMM) adlı bir siyasi yapılanmadan koparak radikal İslamcılığa yönelen, yayıncılık faaliyetiyle İslamcılığın iktidar yürüyüşüne katılan iki küçük grup incelenecektir. Bu grupların YMM hareketinden kopuş nedenleri, koptuktan sonra içine girdikleri arayışlar, dış konjonktürün de etkisiyle sahip olmaya başladıkları yeni kimlik ele alınacaktır. Böylece Türkiye’de İslamcılığın dönüşümüne ışık tutulmaya çalışılacaktır.

2. Literatür Özeti

Türkiye’de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte İslamcılığın ulus devletin ortaya koyduğu kimlik modeline kökten bir itiraz getirilmeden, fakat o kimliğin içinde İslami unsurların rolünü arttırarak sesini çıkarmaya başladığı, alanda çalışan araştırmacıların genellikle ortaklaştığı bir konudur (Duran, 2005; Aktay, 2005; Bora, 2017; Çetinsaya, 2005). Üstelik genelde tarikat ve cemaatlerin de Necmettin Erbakan’ın liderliğini yaptığı Milli Görüş partilerinin de bu milliyetçi muhafazakâr çizgiden çok uzaklaşmadığı kabul edilir (Yavuz, 2005; Çakır, 2013). Bununla birlikte Ortadoğu’da gelişen ve sisteme toptan bir itiraz getirerek İslam’ı sadece bir ibadet ve ahlak dini olarak gören yaklaşımların ötesinde, hayatın tamamına nizam veren bir ideoloji olarak algılayan bir çizginin izleri zamanla Türkiye’de görülmeye başlanmıştır. Mısır’da İhvan hareketinden Ürdün kökenli Hizbüt Tahrir örgütüne, Pakistan’da Mevdudî’den yine Mısır’da Seyyid Kutup’a dek bütün bu isim ve hareketler antikomünizme raptolmuş ve bu anlamda Batı karşısında eleştirilerini

¹ Türkiye’de sağın üç sütununu milliyetçilik, muhafazakâr (modernleşme) ve İslamcılık oluşturmaktadır (Bora, 2014). Öte yandan, sağı da dinamiklerine ayırmak gerekmektedir. Bu noktada uç sağ-merkez sağ ayrımının işlevsel olduğu söylenebilir. Uç sağ merkez sağa kıyasla Türkiye’nin temel meselesini kalkınma ve refah olarak görmez. Uç sağ Cumhuriyet modernleşmesinin milleti “öz” değerlerden kopardığını, benliğini yitirmesine neden olduğunu öne sürerek öncelikle toplumun ve devletin bu değerlerin restorasyonu çerçevesinde yeniden yapılandırılmasını talep eder. Milliyetçi uç sağ, bu öz değerleri daha çok etnik kimlik temelinde tanımlarken İslamcı uç sağ ise dini temel alır (Aytürk, 2020: 320).

erteleyen, sistemle uyum sağladıklarını düşündükleri geleneksel İslamcı siyaseti eleştirmişlerdir (Erkilet, 1999; Özyiğit, 2016). Bu eleştirilerin Türkiye’de yaygınlık kazanmasıyla “İslami uyanış” denilen bir hareketlenmenin Türkiye İslamcılığında etkin olmaya başladığını görürüz. Afganistan’da Sovyetler Birliği’ne karşı verilen mücadele ve elbette 1979 İran İslam Devrimi, bu süreci hızlandırmıştır. Bu nedenle genellikle İslami uyanış denen olgunun 1980’lerin başlarında başladığı düşünülür (Çaha, 2005). Bu iddia doğrudur fakat bu uyanışın ilk nüveleri aslında 1970’lerin ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bunun izlerini Milli Görüş’ün gençlik hareketi Akıncılar içinde, Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) gibi gençlik örgütlenmelerinde de görürüz (Zengin, 2021).

Bir grup Konya ve Afyonlu genç tarafından kurulan Yeniden Milli Mücadele (YMM) Hareketi’nin doğuşunda Ortadoğu’daki radikal İslamcı hareketliliğin ciddi bir etkisi vardır. Fakat YMM esasen antikomünist blok içinden çıkamamış, milliyetçi muhafazakâr bir çizgide komünizme karşı oluşan blokta yer almıştır (Selçuk, 2018). Fakat YMM’nin genel gidişatından rahatsız olan kimi unsurlar da bu süreçte İslamcı akıma daha fazla yönelmişler ve hareketten toplu olarak kopmuşlardır. YMM’nin yayınları arasında bulunan Pınar Dergisi’ni çıkaran genç bir ekip ve yine hareketin genç kadrosu içinde bulunan Hamza Türkmen ve arkadaşları 1970’lerin ortalarından itibaren İslamcı dalgalanmaya kendilerini bırakmışlar ve yeni arayışlara yönelmişlerdir. Bu çalışmada onların bu arayışları ele alınacaktır.

3. Veri Seti ve Yöntem

Daha çok fikri arayışların ele alındığı bu çalışmada üzerine araştırma yapılan kişi ve grupların görüşlerini anlattıkları dergi yazıları ve kitapların değerlendirilmesi için belge analizi yöntemine başvurulmuştur. Bu doğrultuda belge analizinin uygulandığı çalışma tarafların görüşlerinin anlaşılmasında önem taşımaktadır. Çalışmada birincil kaynaklar olarak YMM’nin çıkardığı Yeniden Milli Mücadele Dergisi, Pınar Dergisi, hareketten kopan isimlerin, başta da Hamza Türkmen’in yazdığı kitaplar kullanılmıştır. Böylece YMM’den kopan grupların yaşadıkları fikri dönüşüm, yöneldikleri yeni tutum mercek altına alınmıştır.

4. Ampirik Bulgular

4.1. Antikomünizme Raptolmuş Milliyetçi Muhafazakâr Bir Hareket: Yeniden Milli Mücadele

YMM hareketi 1967 yılında Konya merkezli olarak Mücadele Birliği (MB) adında resmi bir dernek kurulması suretiyle aktif hale geldi (Selçuk, 2018: 47). Hareket özellikle İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu’nda güçlüydü ve bilhassa burada 1960’ların sonlarına doğru sol görüşlü öğrencilerle ciddi (yer yer silahlı) çatışmalara girdiler (Selçuk, 2018: 110). 1970 yılından itibaren Yeniden Milli Mücadele (YMM) adıyla haftalık bir dergi çıkarmaya başladılar ve bu tarihten itibaren bu isimle anılmaya başladılar (Selçuk, 2018: 52).

YMM’nin söylemlerinde Ortadoğu’da gelişen İslami hareket ve önderlerin fikirlerinden ciddi oranda etkilenmeler vardı. 1960’lardan itibaren Seyyid Kutup, Mevdudi gibi İslamcı figürlerin metinleri Türkçeye çevrilirken İhvan gibi örgütlerin tesirleri de görülmeye başlamıştı. Ayrıca Hizbüt Tahrir adlı Ürdün kökenli radikal İslamcı örgüt de Türkiye’de küçük çaplı olsa da faaliyet gösteriyordu (Erkilet, 1999: 157). Bu örgüt ve önderler ülkelerindeki sistemi eleştirirken tasavvuf ve tarikatların da dahil olduğu geleneksel İslam anlayışına da kökten bir tepki gösteriyor, asli kaynaklar olarak nitelendirdikleri Kur’an ve Sünnet’e yeniden dönerek onlardan temellenen saf, bozulmamış bir İslam anlayışının yeniden devreye girmesi için çabalıyorlardı. Esasen “kaynaklara dönüş” diye nitelendirilebilecek bu yaklaşım 19. yüzyılda Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Reşid Rıza gibi isimler tarafından temsil edilmişti, şimdi özellikle Seyyid Kutup, Mevdudi gibi isimler belli yönleriyle bu yaklaşımın takipçileriydiler (Mertoğlu, 2013: 148). Bu yaklaşıma göre İslam toplumlarının geri kalmasının ve Batı karşısında sömürge konumuna düşmesinin sebebi “gerçek İslam”dan uzaklaşılmasıydı. Bu yüzden “emperyalist Batı” dışında, onun ülke içindeki temsilcileriyle birlikte, mevcut yaşanan İslam’ı temsil eden ya da kabullenen kesimlerle de bir karşıtlık ilişkisi kuruluyordu (Bulut, 2013: 359).

Bu yaklaşımın bir başka temel iddiası modern dönemde İslam'ın sadece bir ibadet ve ahlak kuralları seti getirmiş gibi algılanmasıydı. Oysa bu kişi ve hareketler İslam'ı hayatın bütününe nüfuz eden, bir toplumsal sistem, hukuk ve devlet düzeni, ekonomik işleyiş vaaz eden bir "ideoloji" olarak anlıyordu. Dolayısıyla hedefleri İslam'ı geleneksel tortularından sıyrarak Kur'an ve Sünnet merkezli olarak toplumun bütününde ve devlet yönetiminde yeniden hâkim kılmaktı (Bulut, 2013: 363).

Bu fikirlerin başından itibaren YMM içinde etkin olduğunu anlamak için elimizde güçlü veriler bulunmaktadır. Öncelikle kısaca hareketin doktriner metinleri olan ve YMM Dergisi'nde yayınlanan İlmî Sağ, İnkılap İlmî gibi çalışmalara bakılabilir. İlmî Sağ metnine göre her devletin bir ideolojisi vardır. Buna göre ideolojiler bir doktrinden temellenir. Doktrin hem kâinatın hem hayatın işleyişinin temel prensiplerini açıklar. Bu prensiplerden toplumsal kültür meydana gelir, devletin hukuki nizamı buna dayanır. Gerek kâinatın gerek bireysel-toplumsal-siyasal hayatın işleyişini en doğru ve hatasız şekilde açıklayansa İslam'dır (Selçuk, 2018: 116-118). Esasında metnin bize söylediği İslam'ın bireyin öte dünyaya dair fikirlerinden gündelik hayatına; toplumun, hukuki, ekonomik ve siyasal düzenine kadar her şeyi belirleyen bir ideoloji olarak algılandığıdır.

Bunun dışında elde başka veriler de mevcut. Örneğin YMM'yi kuran gençler başından itibaren meal ve siyer okumaları yapıyorlar, Kur'an'ın ayetlerini konularına göre tasnif ediyorlardı (Erişen, 1994: 44). Böylece Kur'an temelli bir yaklaşımın izlerini sürüyorlardı. Ayrıca hareketin mensupları buldukları bölgelerde zaman zaman tasavvuf ve tarikat ehline sert ve eleştirel bir tavır takınıyorlardı. Öyle ki YMM'ci gençlerin tasavvuf ve tarikatlara yönelik bu radikal karşı çıkışları geleneksel toplum kesimlerinden tepki görmelerine de neden oluyordu. Bilindiği üzere gerek Mevdudi'de gerek Seyyid Kutup'ta tasavvuf ve tarikat eleştirisi yaygındı.

Peki, YMM'ye Ortadoğu'daki İslami hareketlerin etkisi nasıl girmiş olabilir? Bu konuda elbette elimizde net bir kanıt yok. YMM'yle ilgili iddialardan biri Türkiye'de faaliyetlere başlayan Hizbüt't Tahrir'le belirli düzeyde ilişkili olduklarıdır. Örneğin, Hamza Türkmen YMM'nin lideri Aykut Edibali'nin bazı arkadaşlarıyla birlikte Hizbüt't Tahrir'in Afyon'daki bir halka çalışmasına katıldıklarının iddia eder (Türkmen, 1994: 40). Bu iddialar hareketin önderleri tarafından hiçbir zaman kabul edilmemiştir. İddialarda doğruluk payı olsa bile YMM'deki bu etkiyi sadece Hizbüt't Tahrir'e bağlamak zordur.

Hareketin önder kadrosu içinde ciddi oranda Yüksek İslam Enstitüsü öğrencisi vardır ve o yıllarda Yüksek İslam Enstitüsü öğrencileri arasında antikomünist milliyetçi muhafazakâr yazarlar gözde olmakla birlikte Seyyid Kutup'un, Mevdudi'nin eserleri de okunmaktadır. Örneğin, harekete katılımıyla ciddi bir aktiflik kazandıran Necmettin Erişen, Konya Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Cemiyeti Başkanı'dır ve Cemiyet adına çıkardıkları Yeni Ümit Dergisi özerk bir İslami çizginin sözcülüğünü yapmaya çalışmaktadır (Erişen, 1994: 44-45). Daha önemlisi Erişen verdiği vaazlarda geleneksel kesimlere yaptığı eleştiriler nedeniyle Konya'nın ve antikomünist sağın ünlü müftüsü Tahir Büyükkörükçü'nün de tepkisini çekmiştir (Erişen, 1994: 45).

Bunlara karşın YMM özerk bir İslami çizgi çizebilmiş, antikomünist milliyetçi muhafazakâr sağdan ayrılabilmiş midir diye sorarsak buna verilecek yanıt hayır olacaktır. Bir kere hareketin önder kadrosu yaş olarak hayli gençti ve fikri olarak bir netliğe sahip değillerdi. Ayrıca antikomünist milliyetçi muhafazakârlığın İslamcılık içindeki etkisi de çok güçlüydü. Örneğin, Tahir Büyükkörükçü'nün tepkisini çeken Necmettin Erişen aynı zamanda Necip Fazıl'a küfür eden bir genci yumruklamasıyla da ünlenmişti (Küçüköy, 2005: 28). Konyalı Yüksek İslam Enstitüsü öğrencisi gençler Seyyid Kutup'u, Mevdudi'yi okuyordu ama aynı zamanda Osman Yüksel Serdengeçti'den Necip Fazıl'a, Mehmet Şevket Eyyi'den, Haluk Nurbaki'ye muhafazakâr cenahın temsilcileri gerek yazdıkları gerek anlattıklarıyla bu gençlerin fikri dünyasında önemli bir yere sahipti. Bu etkilenmeler dolayısıyla onlar İslam'ın Türkiye'de bir tehlike içinde bulunduğu inaniyor, bu tehlikenin de öncelikle komünizmden ve Sovyetler Birliği'nden geldiğini düşünüyorlardı. Hareketin ilk iki ismi Aykut Edibali ve Yavuz Arslanargun'un milliyetçi muhafazakâr çevrelerle ilişkileri daha da köklüydü. Bu iki isim Hukuk Fakültesi'ndeyken MTTB'nin milliyetçi

muhafazakâr gençlerin eline geçmesi için çaba harcamışlardı. Mehmet Emin Alpan, İrfan Atagün, Ziya Uygur gibi antikomünist milliyetçi sağcı isimlerle yakın ilişkileri vardı.

Nitekim YMM'nin doktriner metinlerinde Ortadoğu'dan esintiler taşıyan İslami söylemler daha yaygınken aktüel meselelerde hareket koyu antikomünist, sağcı bir tutum alıyordu. Üstelik bunu öyle ileri bir noktaya taşıyorlardı ki solun bir dönem gözde sloganlarından "Ordu-Gençlik El Ele"ye karşı "Ordu Millet El Ele" sloganına sarılıyorlardı.

Bu doğrultuda YMM 12 Mart muhtırasına da destek verdi. Fakat işler onlar için bundan sonra pek de iyi gitmedi. Çünkü hareket 1970'lerde etkinliğini önemli oranda yitirdi. Bu durum hareket içindeki genç kuşakları olumsuz etkilemiş ve onlar arasında liderliğe yönelik eleştiriler yükselmeye başlamıştır. YMM içindeki gidişattan memnun olmayan bu genç kadrolar içinden kimileri o sıralarda başlayan "İslami uyanışa" kapılmaya başlamıştır. Yazının devamında bu "uyanışa" kapılarak hareketten kopan iki grup ele alınacaktır.

4.2. Pınar Dergisi Çevresinin Kopuşu ve İdeolojik Dönüşümü

Pınar dergisi çevresinin YMM'den kopuşu nedeni öncelikli olarak ideolojik değildir. Hareketin durağanlaşmasından rahatsızlık duyan, genç kadrolar 1978'de isyan ederler. Gerçi bu kadrolar kendi iradeleriyle YMM'den ayrılmak istemezler fakat isyanın neticesinde lider Aykut Edibali'nin kararıyla teşkilattan atılırlar (Selçuk, 2018: 68-69).

İsyanın öncü isimlerinden o zamanki İTÜ öğrencisi Burhanettin Can, isyan etmelerinin temel nedeni olarak hareketin etkinliğini yitirmesini, yaşadıkları sorunlara cevap vermemesini gösterdikten sonra ideolojik bir neden de ortaya koyar. Ona göre hareketin yayın organlarında eskiden sadece "Millet" ifadesi geçerken artık "Türk milletini", "5 bin yıllık Türk milli kültür sistemi" gibi ifadeler kullanılmakta ve dolayısıyla şemsiye kimlik olarak İslam'dan Türklüğe doğru bir sapma yaşanmaktadır. Pınar dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapan Cevat Özkaya, Can'dan daha da fazla bu ideolojik "sapmaya" vurgu yaparak ayrılışlarının temel nedenlerinden birinin Türklük vurgusunun yoğunlaşması olduğunu söyler. Gerek Can'ın gerek Özkaya'nın bu iddiaları doğrudur, gerçekten ikinci yılından itibaren gerek YMM dergisinde gerek Gerçek, Pınar gibi dergilerde Türklük ifadesi sık sık kullanılmaya başlanmıştır.

Bununla birlikte Pınar grubunun kopuşunda ideolojik etkenlerin belirleyici olmadığı söylenebilir çünkü dergi YMM'den koptuktan sonraki yayınlarında bir süre daha YMM'ninkiyle benzer bir ideolojik hatta yürümüştür. Örneğin, Pınar dergisinin YMM'den koptuktan sonraki ilk sayısı Mayıs-Haziran 1978'de yayınlanır ve daha derginin tanıtım yazısında "Türk milleti" ifadesi yine kullanılır (Pınar, 1978a: 3).

Bunun dışında dergide Ahmet Kabaklı gibi milliyetçi muhafazakâr cenahın tanınan isimleriyle söyleşiler yayınlanır, Osmanlı geçmişine vurgu yapılarak Osmanlı'nın nasıl çöktüğüne dair yazılar yazılır, antikomünist iddia ve sloganlar kullanılmaya devam eder. Özetle Pınar dergisi YMM'den koptuktan sonra da başlarda milliyetçi muhafazakâr çizgidedir. YMM'yle aralarında devam eden bu benzerliğin en tipik görünümünden biri İran Devrimi'ne karşı başta takınılan tavidir.

Mart ve Nisan 1979 sayılarında İran devrimine ilişkin "Ortadoğu'ya Yerleşen Emperyalizm ve İran İhtilali 1-2" adıyla ve H. Bayraktaroğlu imzasıyla peş peşe iki yazı yayınlanır. Yazılarda ABD'nin başta İran Şah'ını iktidara getirttiği, ona büyük destek verdiği belirtildikten sonra buna karşın son dönemde Şah'ın güçlü ve büyük bir İran hedefine yöneldiği, bu anlamda ABD'nin yörüngesinden çıkma emareleri gösterdiği vurgulanır. Bunun üzerine Şah'a yönelik toplumsal tepkilerin artmasının da etkisiyle ABD ve CIA'nın Şah'a alternatif bir iktidar arayışına girdiği belirtilir (Bayraktaroğlu, 1979a: 4-9). İkinci yazıda Batılı güçlerin Şah'a alternatif iktidar adaylarıyla iletişim kurmaya çalıştığı, bu noktada Humeyni'yle temasın özellikle onunla arasında çok iyi ilişkiler bulunduğu söylenen Fransa Devlet Başkanı Giscard aracılığıyla kurulduğu belirtilir (Bayraktaroğlu, 1979b: 8).

Buraya kadarki yaklaşım aslında YMM çizgisiyle paraleldir. Her şeyden önce yazı YMM'nin komplocu bakış açısıyla yazılmıştır. Büyük halk hareketlerini, isyanları birtakım güç odaklarının

komplolarıyla açıklayan YMM'ciler gibi Pınar grubu da YMM'den kopmuş olmasına rağmen İran Devrimi'nde CIA, ABD gibi büyük güçlerin parmağını aramaktadır. Bu yaklaşımda devrimi sürükleyen halk kitlelerinin, yerli örgüt ve güçlerin aktörlüğüne ve eylemliliğine dair bir çerçeve sunulmaz. Diğer yandan, devrimin lideri konumuna yükselen Humeyni'nin Batılı güçlerle arasındaki ilişkiler anlatılarak onun hiç de Batı karşıtı bir çizgide olamayacağı söylenir. Nitekim yazının devamında şu ifadeler kullanılır:

Humeyni hareketinin ABD'yi İran'dan söküp atmak gibi bir niyeti olmadığı gibi bu da mümkün değildir... Humeyni'nin temsil ediyor görüldüğü hareket köklü bir program ve kadrodan mahrum gözükmektedir... İran'ın Batı'dan tamamen koparak Doğu'ya yaklaşma ihtimali son derece zayıf gözükmektedir. İran gelecekte muhtemelen Batı yanlısı olacaktır (Bayraktaroğlu, 1979b: 6-8).

Özetle, Pınar grubunun YMM'den koptuktan sonra İran Devrimi'ne ilişkin tutumu başta olumsuzdur. Türkiye'de İslamcı hareketi derinden etkileyen, milliyetçi muhafazakârlıktan kopmayı hedefleyen özerk bir İslamcılığın yükselmesinde büyük bir rol oynayan İran Devrimi karşısında Pınar grubunun, ayrıldığı YMM hareketiyle başta benzer bir fikre sahip olması, bu grubun kopuşunda henüz ideolojik gerekçelerin önemli bir rol oynamadığını göstermektedir.

Pınar grubunun YMM'den kopuşunu anlamak için dergide Ahmet Taşgetiren'in kaleme aldığı bazı yazılara bakmak gerekmektedir. Taşgetiren, Pınar'ın YMM'den koptuğu ilk sayı olan Mayıs-Haziran 1978 tarihli sayısında "Siyaset Çarkı" başlıklı bir yazı yazar. Yazı Sartre'in "Siyaset Çarkı" kitabını ele almaktadır. Kitabın başkahramanı Jean adlı bir ihtilal lideridir. Taşgetiren yazısında kitabın öyküsünü okuyucuya şöyle aktarır:

Liderin doğuşu, başa geçirilişi, iktidarı aldıktan sonra karşı karşıya kalınan gerçekler, dış etkiler karşısında kitlelere verilen taahhütlerin ertelenişi, unutulmuşu, liderin önce kişisel planda kendi kadrolarından kopuşu, çözülüşü, sonra sosyal despotluğu tercih edişi, sevgilerin gün gün yaralanışı, kuşku artışı ve kadroların içini bir kurt gibi boşaltışı netice itibarıyla başta yüreklerle güc veren idealizmin yıkılışı (Taşgetiren, 1978a: 6).

Taşgetiren ima yollu bu eleştirel yazılarını daha sonraki sayılarda da sürdürür. Dostoyevski'nin Ecinniler romanını ele aldığı bir yazısında, öndere kayıtsız şartsız itaatin zararlarını anlatır ve şunları söyler:

Herhangi bir sosyal amaç için bir araya gelmiş grupların en tehlikeli düşmanıdır bu. Tehlikelidir çünkü ur gibi yerleştiği teşkilat içinde hem önderi yiyen bir kurttur, hem de bütünüyle teşkilat içinde sevgi bağı kemiren bir güve. Önderi yer çünkü onun doğru karar verme imkanlarını ortadan kaldırır. Her söylediği daha ağızdan çıkar çıkmaz kabul gören bir önderin zamanla düşünme, irdeleme, konunun değişik yanlarını ele alma melekeleri körlenir. Yanlışa karşı uyarılara tahammülü azalır (Taşgetiren, 1978b: 6).

YMM hareketine ve liderine yönelik daha sert bir eleştiri ise Pınar'ın Temmuz-Ağustos 1978 sayısında yayınlanır. Yazı, YMM'nin Pınar'ın elden çıkmasıyla birlikte kültür sanat dergisi olarak yeniden piyasaya sürdüğü Gerçek adlı dergide YMM'den kopan Pınarcılara yönelik eleştiriye cevap amacıyla kaleme alınmıştır. Yazının muhatabının YMM'nin lider kadrosu ve özellikle de Aykut Edibali olduğu düşünülebilir. Yazıda onun için şu ifadeler kullanılır:

Bayrak, YMM, Bizim Anadolu ve Pınar'ın maddi ve fikri yükünü sırtlanmış insanları komitacılık usulleriyle cemaatin dışına itenlerin, kardeşlerine politika yaparak gizli yöntemlerle kadro içinde cunta oluşturanların, kurduğu jurnal şebekesi ile herkesi birbiri aleyhine konuşturup, cemaati ayakta tutan sevgi ve güven unsurlarını yıkanların, ben öldükten sonra ne olacak kaygısıyla şimdiden miras davasına düşüp biraderden halef ayarlamaya kalkışanların, senelerdir hareketin merkezi yöneticileri olarak takdim ettiği kişilere liyakatları ne olursa olsun 'Sizler benimle istişare edecek adamlar mısınız' diyerek aşağılayıp saf dışı etmeye çalışanları... (Pınar, 1978b:4).

YMM'nin lider kadrosuyla ilgili bu yazıların Pınar'da yayınlanması, yukarıda anlattığım şekliyle kopuştan sonra da Pınar'ın ideolojik olarak YMM'yle ortaklığının devam ettiği gerçeğiyle birlikte

düşünüldüğünde ortaya şu durum çıkmaktadır: Pınar grubu YMM'den ideolojik gerekçelerle değil öncelikle liderin tutumundan, hareketin liderin tutumuyla bağlantılı olarak yozlaştığının düşünülmesinden dolayı kopmuştur. Peki, bu durumu belirtmek makalenin temel argümanı ile çelişmekte midir? Hayır, çünkü Pınar dergisi maddi gerekçelerle yayınına kısa bir süre ara verdikten sonra Ocak 1980'den itibaren 12 Eylül darbesine kadar tekrar yayınlanır ve işte o dönemde kadrolar değişmemesine rağmen çok bariz bir biçimde dergi ideolojik bir dönüşüme uğramıştır. Yeni dönemde Pınar açık bir şekilde özerk, radikal İslami çizginin etki alanına girmiştir.

2. dönem olarak adlandırılan yeni dönemin ilk sayısı Ocak-Şubat 1980'de yayınlanır. Bu sayının tanıtım yazısında en önemli sosyal gelişme olarak yukarıda anlatıldığı şekliyle yeni bir İslamcılığın yükselmesi gösterilir. Yazıda şöyle denir:

İslam aleminin modernizm ve rasyonalizmin saldırıları karşısında yeniden muhteşem mirasına sarılması, Batı'nın gündemindeki temel sancı. Kokuşmuş Batı'nın ve onun uzantısı Marksizm'in reddi, İslam Alemi'nde Kuran ve sünnete dayalı yeni bir şahsiyet arayışı yüzyılımızın son çeyreğinde imzasını atan en önemli sosyal gelişme (Pınar, 1980b: 2).

Derginin ideolojik formasyonundaki çarpıcı değişimi gösteren örneklerden biri İran Devrimi hakkında Batılı kaynaklarca yazılmış bir yazının dergide yayınlanmasıdır. "İslam'a Dayanan Hareketler ve Batının Bu Hareketler Karşısında Tavrı" başlıklı yazıda Batılı bir muhabirin İran devrimiyle ilgili yorumlarına yer verilir. Aktarıma göre muhabir yazısında, "İran'da Humeyni İslam'a dönüşü başlattı," ifadesini kullanmıştır (Çileçöp, 1980: 20).

Bu sayıda yayınlanan bir başka yazıda İhvan'ın Lübnan kolunu oluşturan Cemaat-i İslami'nin kurucusu Fethi Yeken'in kaleme aldığı "Çağdaş Davetin Problemleri" adlı kitabı tanıtılır. Yazıyı kaleme alan diğer bölümde ele alacağımız isimlerden Hamza Türkmen'dir. Yazı İslam'ın kapitalizme ve komünizme karşı bir "üçüncü yol" olarak sunulmasıyla başlar. Buna göre:

Çağımızda ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda tüm kurumlarıyla denenmiş olan komünist ve kapitalist ideolojilerin veya onların türevleri olan sistemlerin mazlum insanlara püskürttükleri TMS6, baskı, zulüm, sefalet ve aldatmacadan başka sunabilecekleri ne kalmıştır... İslam artık her şeyi dünya ve dünyada sanan gerçeğe tıkalı kulaklara girmekte, hissiz idraklara batmakta, kapalı gözleri açmaktadır (Türkmen, 1980: 46-47).

Pınar dergisinin 12 Eylül darbesinden önce yayınlanan son sayısının tanıtım yazısında Türkiye'de ve Dünya'da yaşanan sorunların çözümünün İslam'a dayanan bir sistemde olduğu belirtilir. Yazıda reformcu, uzlaşmacı tutumlar reddedilerek kökten bir değişim önerilir:

O halde sistem içinde birtakım palyatif tedbirlerle işin içinden çıkmak mümkün değil. Meselenin gerçek anlamda bir sistem meselesi olduğu kesin. Bu şartlar altında Müslüman ne yapmalı? O da sistemin tekliflerinden ehven-şerrini tercih etmekle mi yetinmeli? Veya sistemin sınırları içinde uzlaşmacı bir tutumla ve sistemin müsaade ettiği kadarıyla Müslüman olarak yaşamaya mı talip olmalı? Bu yolların hiç de çıkar yol olmadığı aşığı yukarı yarım asırlık bir deneyle ortaya çıkmıştır. O halde Allah'ın ve Resulün bildirdiği İslam'ı öğrenmek ve onun davacısı, onun müntesibi olmaktan başka çıkar bir yol yoktur Müslüman için. Bunun dışındaki tüm tavır alışlar kesinlikle sonuçsuz kalmaya mahkûmdur. Toplumumuzu ve bütün insanlığı kurtaracak ikinci bir yol da yoktur (Pınar, 1980c: 2).

Bu sayıda Seyyid Kutup'un "Amerikan Tipi Müslümanlık" adlı yazısının çevirisi yayınlanır. Kutup'un bu metni İslam'ı komünizme karşı bir panzehir olarak sunanlara karşı yazılmış bir yazıdır. Kutup yazıda İslam'ın bu şekilde araçsallaştırılmasına karşı çıkararak onu bir üçüncü yol olarak, Müslümanları ve insanlığı kurtaracak bütüncül bir sistem olarak sunar.

Özetle, Pınar dergisinin ikinci dönem olarak adlandırılan döneminde İslami devlet, İslami devlette hukuk, İslami devlette liderlik gibi konuları ele alan yazılar, İran İslam Devrimi'ne ilişkin olumlu yorumların yapıldığı incelemeler, Seyyid Kutup, Mevdudi, Al Şeriatî gibi isimlerin eserlerinden çeviriler ya da onların yazdıkları eserlerin ya da biyografilerinin tanıtımları yayınlanır. Tüm bunlar Pınar dergisinin 1970'lerin ikinci yarısında yükselmeye başlayan yeni İslamcı dalgaya kapıldığını göstermektedir.

4.3. Hamza Türkmen ve Arkadaşlarının Kopuşu: Haksöz Dergisi'ne Giden Süreç

1970'lerin ortalarında YMM'nin genç kadrosu içinde yer alan Hamza Türkmen, Muharrem Balcı ve arkadaşlarının YMM'den ayrılışı aslında küçük bir grubun kopuşu olarak değerlendirilip önemli görülmeyebilir. Fakat onların ayrılışını önemli kılan birkaç etmen var: Birincisi YMM gibi biat anlayışının son derece yaygın olduğu, üyelerin yaşadıkları tüm olumsuzluklara rağmen lider tarafından teşkilattan atılmadıkça bağlılığını sürdürdüğü bir yapıda küçük de olsa bir grubun kendi inisiyatifle toplu olarak hareketten ayrılması önemlidir. İkinci ve bu makalenin konusuyla daha bağlantılı olan etmense onların ayrılışının doğrudan ideolojik sebeplere dayanmasıdır. Bu iki yönüyle de Türkmen ve arkadaşlarının YMM'den kopuşu, en azından bu makalenin konusu itibarıyla Pınar çevresinin kopuşundan daha dikkate değerdir. Pınar grubu isyan etmesine rağmen hareketten ayrılmamış, liderin kararıyla teşkilat dışında kalmıştır. Ayrıca onların ayrılışını belirleyen temel faktör ideoloji değildir.

Türkmen gençliğinde belli bir siyasi bilince erişince YMM saflarına yönelmeye başladığını söylüyor. Türkmen bunun sebebi olarak YMM'nin sunduğu doktriner modelin kendilerini etkilemesini gösteriyor. Türkmen'e göre İlmî Sağ, İnkılap İlmî, Buhranlarımız gibi metinlerle YMM'nin sistematik bir doktrin önerdiğini, o güne dek bulunduğu çevrelerde Türkiye'de ve dünyada yaşananları böyle tutarlı bir biçimde açıklamaya çalışan başka bir model görmediğini söylüyor (Türkmen, 2015: 106). Fakat Türkmen zamanla YMM'nin ideolojik söyleminde değişiklikler olmaya başladığını belirtiyor:

İlk önce 'Niçin Aziz Milet' diyorsunuz da 'Aziz Ümmet' demiyorsunuz. Şunu dediler: 'Kardeşim Kuran'da millet de geçiyor ümmet de geçiyor. Ama şu anda apolitik olmayalım diye millet diyoruz. Yarın güçlü olalım o zaman ümmet diyeceğiz.' Kafamıza yattı. Derken 12 Mart muhtırası oldu, bizim 'Aziz Milet' 'Aziz Türk Milleti' oldu. Biz gene sorduk niçin, bu Türk milleti nereden çıktı? Kardeşim Türk demek ne demek? Türk demek, İslam'ın kılıcı demek. Müslüman demek Türk, Türk demek Müslüman demek. Hadi içinde Müslüman var, yine kafamıza yattı (Sunar ve Bulut, 2020: 82).

Fakat Türkmen, YMM dergisinde ve Aykut Edibali'nin yazılarında Türklük vurgusunun giderek daha fazla arttığını ifade ediyor:

Bir gün artık üçüncü sınıfa gelmişiz, bizim Türk milleti, beş bin yıllık Türk tarihi oldu. O zaman en başta bizim Kürt arkadaşlar itiraz etti. Ciddi bir itirazdı. 'Bunlar Kürtçü' dediler ve bize onlara selam vermeme yasağı getirdiler. Zaten bir sürü sıkıntımız vardı. Asıl balonu bu beş bin yıllık tarih olayı patlattı yani... İslam diye girdik, Türkçü olarak çıkartıyoruz. Burada bir tezgah var dedik ve sorgulamaya başladık (Sunar ve Bulut, 2020: 83).

Türkmen o dönemde Mevduci ve Seyyid Kutup gibi isimlerin kitaplarının giderek daha fazla çevrilmeye başladığını, YMM yönetiminin koyduğu yasağa rağmen bu kitapları gizli gizli okuduklarını söylüyor.

Türkmen o yıllarda Ercümen Özkan ile tanıştıklarını belirtiyor. Özkan, Hizbüt Tahrir'in Türkiye'deki kurucularından biriydi, hapiste geçirdiği yılların ardından kendisi müstakil olarak siyasi mücadelesini sürdürüyordu. Türkmen, Özkan ile tanışmalarının da kendilerini etkilediğini söylüyor. Bu sürecin ardından Türkmen ve arkadaşları YMM'den ayrılırlar. Türkmen'in kendi ifadesiyle legal/illegal pek çok İslami yapı ve grupla temas kurarlar. 12 Eylül'e kadar Türkmen ve arkadaşlarının çıkardıkları müstakil bir yayın organı, kurdukları bir örgüt, dernek yoktur (Türkmen, 2015: 8).

Türkmen'in anlattıklarından anlaşılın bu dönemde onların yeni beliren fikirlerinin en temelinde İslamcılığın üçüncü yol olarak görülmeye başlaması yatmaktadır. Türkmen kapitalizm ve sosyalizmin dışında İslam'ın da bütüncül bir dünya görüşü sunduğunu, İslam'ın da devleti, ekonomisi, hukuku olduğunu savunduklarını söylüyor. Türkmen bu sürece dahil olan gençlerin milliyetçilikten, sağcılıktan uzaklaştıklarını belirtiyor (Türkmen, 2015: 19). İslam'ın bir devlet

modeli, hukuk düzeni, ekonomik sistem öngörüyor olması bu dönemde İslamcı gençleri İslami bir rejim kurma arayışlarına yöneltmeye başlamıştır.

Türkmen o dönemden itibaren Türkiye’deki ana akım İslamcılığa dair görüşlerinin şekillenmeye başladığını belirtiyor. “Türkiye İslamcılığı” adını verdiği bu anlayış esasen Türkmen’e göre karşıtına benzeyerek var olma arayışına yaslanmaktadır. Türkmen, “Türkiye İslamcılığının bu vaziyetini kendi bakış açısından şöyle anlatıyor:

Fakat o sindirilmiş ve ezilmişlik psikoza içinde çok partili sisteme geçerken görece özgürlükten biz de yararlanalım, belki çocuklarımıza İslami bilgileri öğretir, hacca gidebiliriz, ezan belki tekrar Arapça okunur duygusu içinde karşıtına sığınarak var olma psikolojisine ve politikasına yöneldiler. Bu pragmatik bir tavırdı ve kazanım amaçlıydı; ama çok uzun sürdü ve ağır ağır karşıtına benzeme hali ortaya çıktı.1970’lere gelindiğinde bu vahiy dışı kimliklerle elbiseleri kirlenmişti (Türkmen, 2015: 71).

Türkmen buna karşılık kendilerinin de dahil olduğu “Tevhidi İslamcılığın” “sistemden bağımsız bir kimlik oluşturmaya ve toplumu dönüştürmeye yöneldiğini” söylüyor (2015: 73). “Tevhidi İslamcılığın” temel kaygısının “ıslah” olduğunu belirten Türkmen, ‘ıslah’ı vahiyden uzaklaşan Müslümanlığı tekrar vahye, öze döndürme çabası olarak nitelendiriyor. O dönemde kendileriyle birlikte özellikle birçok üniversite öğrencisinin “Tevhidi İslamcılığa” yönelişlerini ihvan, Cemaat-i İslami, Hizbü’t Tahrir gibi örgütlerin çalışmalarının Türkiye’ye yansımaları olarak değerlendiriyor (Türkmen 2015: 50).

Rehbersizliğin, modelsizliğin de etkisiyle o dönemde Türkiye’de “Tevhidi İslamcılığı” takip edenlerin önemli yanlışları yaptığını belirten Türkmen temel yanlış olarak İslam Devleti kurma arzusunun aceleyle getirilmesini gösteriyor. Bu aceleciliğin pratik birçok gerekçesi olmakla birlikte teorik bir gerekçesi de bulunduğunu söyleyen Türkmen, bu gerekçenin özellikle o dönemin gençliğini çok etkileyen Seyyid Kutup’un görüşlerinin yanlış yorumlanması olduğunu belirtiyor. Kutup’un meşhur “cahiliye toplumu” kavramsallaştırmasıyla hedeflerinin İslami toplumu yeni baştan inşa etmek olduğunu söylüyor (Türkmen, 2013: 376). Gerçekten de Kutup’a göre İslam’a inananların öncelikli hedefi Hz. Muhammed’in Mekke’de yaptığı gibi İslam’ı en baştan önce yakın çevresine, arkadaşlarına anlatması ve giderek bu çevrenin genişletilerek İslam’a uygun yaşayan bir topluluğun oluşturulmasıydı (Erkilet, 1999: 269). Bu modelde “cahili” olarak nitelendirilen toplum tekfir edilecek bir toplumsal muhatap değil, vahiyle uyarılıp ıslah edilecek bir bütündü (Türkmen, 2013: 376).

Evet, Kutup, elbette siyasal alan dahil hayatın bütününe yönetecek bir İslam anlayışını savunmaktaydı ama bunun başarılması Kur’an ve Sünnet’e uygun bir yöntemle mümkündü. Buna göre Peygamber hemen bir İslami devlet kurmaya yönelmemiş, önce etrafındaki insanlardan başlamak üzere herkesi İslam’a uygun yaşamaya davet etmiş, böyle bir topluluk modeli kurarak yavaş yavaş cihada ve İslami devlete doğru yürümüştür. Oysa, Türkmen Kutup’un idamının ardından kimi Selefi cemaatlerin Kutup’un cahiliye toplumu kavramsallaştırmasını geleneksel toplumu tekfir etmeye yönelik bir tutum biçiminde algıladığını, onların yaptıkları yayınların ve çevirilerin Türkiye’de yaygınlaşmasıyla Kutup’un aşamacı mücadele yönetiminin ihmal edilerek doğrudan devleti ve iktidarı amaçlayan bir yaklaşımın Türkiye’de Tevhidi İslamcılık içinde yaygın hale geldiğini belirtiyor (Türkmen, 2013: 376).

12 Eylül 1980’e dek Hamza Türkmen ve arkadaşları herhangi bir örgütlenmeye gitmeden çeşitli gruplarla temaslarını sürdürmüştür. Bu dönemi tıpkı Pınar dergisi çevresinin yaşadığı gibi bir arayış dönemi olarak nitelendirmek gerekiyor. Türkiye’de Türkmen ve arkadaşlarının da takipçisi olduğu türden bir İslamcılık asıl atılımını ise 1980 sonrası yapmıştır. Türkmen kendileri açısından özellikle 1985-1995 dönemini “kirlili kimliklerden arınma heyecanı ve iman edenlerle dayanışma ruhu yanında öğrenme ve tahkik çabalarımızın zirve yaptığı yıllar” olarak nitelendiriyor (Türkmen, 2015: 8)

5. Sonuç

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ve Batıcı laik reform hamleleri nedeniyle İslamcı düşünce büyük bir sarsıntı yaşadı ve uzunca bir süre sessizce kenarda kaldı. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte İslamcılar yeniden siyaset zeminini yoklama başladılar. Bir yandan kapıları aşırı zorlamadan, ama her fırsattan da istifade ederek söylem alanlarını genişletmeye çalıştılar. Antikomünizm siyaseti sayesinde İslamcılar zaman zaman belli sınırlar içinde kalmak suretiyle devletteki kimi aktörlerden de önemli destekler gördüler. Böylesi bir siyaset tarzı pragmatikti ve eninde sonunda İslamcıların sisteme kökten itiraz getirmelerinin önünde de set oluyordu. Fakat özellikle 1970’lerin ortalarından itibaren bu politik duruşu reddeden, “yerli ve milli” sınırların, antikomünizmin, sağcılığın ötesine geçmeyi hedefleyen, sisteme kökten itiraz eden özerk, radikal bir İslamcılık ciddi taraftar kazanmaya başladı. İşte bu süreçte YMM’nin bu gidişatından rahatsız olan kimi aktörler de hareketten koparak bu özerk, radikal İslamcı dalgaya kapıldılar. Geçmişteki siyasi çizgilerine yönelik öz eleştirel bir tutum takınmaları, geleneksel ve antikomünizme raptolmuş İslamcılığı sorgulamaları onlara muhalif hatta “devrimci” bir tutum kazandırdı.

Bu çalışmada 1970’lerde başlayan bu yönelimin YMM üzerindeki etkileri ele alınarak oradan kopan iki grubun düşünce çizgisi aktarılmaya çalışıldı. İslamcılığın 1980’lerden itibaren başlayan yükselişini ve iktidar yürüyüşünü anlamak için 1970’lerdeki doğum sancıklarına bakmak gerekmektedir. Görüldüğü üzere bu yeni İslamcı dalga sadece geleneksel İslami çevreleri değil ülkücü milliyetçileri ve YMM gibi klasik milliyetçi muhafazakâr örgütlerin içinde yer alan kimi aktörleri de etkilemiştir. 1970’lerin ortalarında başlayan bu süreç 1980’lerde ivmelenmiş, İslamcılık giderek uç sağ içinde hegemonik hale gelmiştir.

Kaynakça

- A.T. (1979, Şubat). Mehmet Ağabey için. *Pınar*, Sayı 86, 22-23.
- Aktay, Y. (2005). Sunuş. İçinde Yasin Aktay (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt: 6 İslamcılık içinde (13-25). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aytürk, İ. (2020). Yetmişli Yıllarda Ülkücü Hareket ve Komünizmle Paramiliter Mücadele. İçinde Mete Kaan Kaynar (Ed.). *Türkiye’nin 1970’li Yılları*. içinde (441-460). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktaroğlu, H. (1979, Mart). Ortadoğu’ya Yerleşen Emperyalizm ve İran İhtilali 1. *Pınar*, Sayı 87, 4-9.
- Bayraktaroğlu, H. (1979, Nisan) Ortadoğu’ya Yerleşen Emperyalizm ve İran İhtilali 2. *Pınar*, Sayı 88, 5-8.
- Bora, T. (2013). Sağ-Sol Şemasında İslamcılık: Üçüncü Yol, Orta Yol, Milli Sağ. İçinde İsmail Kara ve Asım Öz (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde (514-537). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, Y. (2013). Türkiye’de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri İçinde İsmail Kara ve Asım Öz (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde (339-368) İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çaha, Ö. (2005). Ana Temalarıyla 1980 Sonrası İslami Uyanış. İçinde Yasin Aktay (Ed.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* Cilt: 6 İslamcılık içinde (476-492). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, R. (2013). Millî Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın. İçinde İsmail Kara ve Asım Öz (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde (753-774). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

- Çetinsaya, G. (2005). İslamcılıktaki Milliyetçilik. İçinde Yasin Aktay (Ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt: 6 İslamcılık içinde (420-451). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çileçöp, K. (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran). İslam’a Dayanan Hareketler ve Batı’nın Bu Hareketler Karşısında Tavrı. *Pınar*, 2. Dönem, Sayı 2-3, 19-23.
- Demirel, T. (2009). 1946-1980 Döneminde Sol ve Sağ, İçinde Ömer Laçiner (Ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler içinde (414-450). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duran, B. (2005). Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı. İçinde Yasin Aktay (Ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt: 6 İslamcılık içinde (129-156). İletişim Yayınları.
- Edibali, A. (1972) *Komünist İhtilale Karşı Tedbirler*. İstanbul: Otağ Yayınları.
- Erişen, N. (1994, Haziran). Yeniden Millî Mücadele Sorgulanmalıdır! -1 *Haksöz*, Sayı 39, 44-49.
- Erkilet, A. (1999). *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Köse, Ö. (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran) İslam Devletinin Temel Müessesesi İmamet Üzerine Bir Araştırma. *Pınar*, 2. Dönem, Sayı 2-3, 24-27.
- Kutup, S. (1980, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim.) Amerikan Tipi Müslümanlık. *Pınar*, 2. Dönem, Sayı 4-5, 18-22.
- Küçükköy, İ. (2005). *Bir Uyanışın Anatomisi: Mücadele Birliği*. Konya: Alagöz Matbaa Ambalaj A.Ş.
- Mert, N. (2006). Muhafazakârlık ve Laiklik. İçinde Ahmet Çiğdem (Ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 5 Muhafazakârlık içinde (314- 345). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mertoğlu, M. S. (2013). Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefî Bir Talep Mi, Modern Bir Yöneliş mi? İçinde İsmail Kara ve Asım Öz (Ed.) Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde (141-161). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özkan, B. (2020). Soğuk Savaş’ta Türkiye Müesses Nizamı ile Siyasal İslam’ın Kutsal İttifakı. İçinde Behlül Özkan ve Tolga Gürakar (Ed.) Türkiye’nin Soğuk Savaş Düzeni Ordu, Sermaye, ABD, İslamizasyon içinde (124-168). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Özyiğit, E. (2016). *Radikal İslam’ın Söylemi*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Selçuk, E. K. (2018). *“Mücadeleciler”: Mücadele Birliği 1964-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sunar L. ve Bulut, B. (2020.) *Sesler ve İzler 2*. İstanbul: İlem Yayınları
- Taşgetiren, A. (1978, Mayıs-Haziran). Siyaset Çarkı. *Pınar*, Sayı 77-78, 4-13.
- Taşgetiren, A. (1978, Temmuz-Ağustos). Erkel Tipi. *Pınar*, Sayı 79-80, 5-11.
- Taşgetiren, A. (1978, Eylül). İnkılapçı Şahsiyette Değişim, Paslanma ve Yenilenme. *Pınar*, Sayı 81, 5-9.
- Te. Ne. (1980, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim). Sağ Kamuoyunda Çatlama *Pınar*, 2. Dönem, Sayı 4-5, 41-43.
- Türkmen, H. (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran). Çağdaş Davetin Problemleri. *Pınar*, 2. Dönem, Sayı 2-3, 46-55.
- Türkmen, H. (1994, Haziran). Millileştirilmiş Din Anlayışının Türkiye’deki İlk Ciddi Örneği: Yeniden Millî Mücadele. *Haksöz*, Sayı 39, 38-43.
- Türkmen, H. (2013). Seyyid Kutup Türkiye’de Nasıl Algılandı? İçinde İsmail Kara ve Asım Öz (Ed.) *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde (369-378). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Türkmen, H. (2015). *İslami Uyanış Sürecimiz ve İslamcılık Söyleşileri*. İstanbul: Ekin Yayınları.

- Yavuz, M. H. (2005). Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk. İçinde Yasin Aktay (Ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 6 İslamcılık içinde (264-294). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zengin, E. (2021). *Akıncılar Hareketi 1970’lerde İslamcı Gençliğin Oluşumu ve Eylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (1978, Mayıs-Haziran). Pınar’dan. *Pınar*, Sayı 77-78, s.3.
- (1978, Temmuz-Ağustos). Pınar’dan. *Pınar*, Sayı 79-80, ss.3-6.
- (1978, Ekim). Yüksek Öğretmenliler Derneği’nin TÖB-DER Genel Kurulu ile İlgili Değerlendirmesi. *Pınar*, Sayı 82, 41-44.
- (1978, Kasım-Aralık). Musa Akın’ın Ardından. *Pınar*, Sayı 83-84, s.3.
- (1980, Ocak-Şubat). İçindekiler. *Pınar*. 2. Dönem, Sayı 1, s.3.
- (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran). İçindekiler. *Pınar*. 2. Dönem, Sayı 2-3, s.3.
- (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran.) Pınar’dan. *Pınar*. 2. Dönem, Sayı 2-3, s.4.
- (1980, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran). İslam Yönetiminin Dayandığı Esaslar Hakkında Bir İnceleme. *Pınar*. 2. Dönem, Sayı 2-3, 8-18.
- (1980, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim). Sunuş. *Pınar*. 2. Dönem. Sayı 4-5. s.2.
- (1980, Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim). Şehit Sedat’ın Ardından. *Pınar*. 2. Dönem, Sayı 4-5, 44-45.
- (1979, 13-20 Şubat). Batı Humeyni Hareketi’ni Niçin Destekliyor? *Yeniden Millî Mücadele*, Sayı 472, s.2.

**TRANSITIONS TO RADICAL ISLAMISM FROM THE NATIONALIST
CONSERVATIVE RIGHT IN THE 1970S: THE CIRCLE OF PINAR
JOURNAL AND THE PRECESSORS OF HAKSÖZ JOURNAL**

Extended Abstract

Aim: Islamist thought, which was silent in the early republican period in Turkey, resurfaced together with other extreme right groups with the transition to a multi-party system. The framework in which these currents of ideas gathered on the far right was generally called nationalist conservatism. Nationalist conservative thought tried to legitimize its discourses through an alternative definition of national identity to the national identity of the early republic. In this alternative national identity, an important place was given to traditional-religious symbols and symbols that the early Republic claimed to have ignored. In addition, it was tried to focus on the Ottoman past, which they argued that the early Republic ignored, as a part of historical continuity. Islamists tried to expand the place of Islam as much as possible by taking part in this nationalist-conservative total. Apart from some common grounds that could be established between Islamism and nationalist thought, pragmatic reasons played a predominant role in the incorporation of Islamism into nationalist conservatism. Anti-communism occupying a serious place in Turkish political life after 1946 offered the opportunity for Islamist thought to be included in the "national" alliance established against communism with the motto of protecting the homeland, nation, religion and moral values. Anticommunism became more important with the massification of the left in the 1960s, and Islamists were also fervently involved in the "fight against the communists" within the nationalist conservative camp. But at the same time, translations from abroad began to be published in Turkey. In this way, Islamists had the opportunity to meet with the texts of the Islamic movements and leaders that became stronger and spread in the Middle East. The works of Mawdudi in Pakistan, Hasan al-Banna and Sayyid Qutb in Egypt, the political stance of the Ikhwan movement and Hizbu't Tahrir began to be known in Turkey. These names and movements offered new opportunities for Islamists, who had been breathing within the anti-communist bloc until then, and who did not go out of the nationalist conservative camp. However, in Turkey, Islamism's tendency towards an autonomous political movement and idea, its coming to the line that can also be called "radical Islamism" by objecting to the system and the regime, was a process that actually started in the 1970s. In this study, in order to shed light on this process, two small groups that broke away from a political structure called the National Struggle (YMM), which had been operating in an anti-communist political line in the nationalist-conservative camp until that day, turned towards radical Islamism and participated in the power march of Islamism through publishing activities were examined. The reasons for these groups to break away from the YMM movement, the pursuits they entered after they broke up, and the new identity they started to have under the influence of the external conjuncture are discussed. Thus, it was tried to shed light on the transformation of Islamism in Turkey.

Method(s): In this study, which mostly deals with the search for ideas, the document analysis method was used to evaluate the journal articles and books in which the opinions of the people and groups on which research was conducted. The primary sources in the study were the Journal of National Struggle, Pınar Journal published by YMM, and the books written by people who broke away from the movement, especially Hamza Türkmen

Findings: The fact that the group of Pınar Journal and Hamza Türkmen and his friends broke away from YMM and joined the new search of Islamist youth shows that an autonomous and radical Islamism, which radically objects to the system instead of coming to terms with the system in Turkey, finds supporters among idealist and nationalist conservative actors besides traditional Islamic circles.

Conclusion: Since the mid-1970s, an autonomous, radical Islamism aiming to go beyond “domestic and national” borders, anti-communism, right-wing and radically opposed to the system began to gain serious supporters. Their self-critical attitude towards their past political lines and their questioning of traditional and anti-communist Islamism gave them an oppositional, even “revolutionary” attitude. In this study, the effects of this orientation, which started in the 1970s, on YMM were discussed and the line of thought of the two groups that broke away from there was tried to be conveyed. In order to understand the rise of Islamism and its march to power that began in the 1980s, it is necessary to look at the birth pangs of the 1970s. This study is a modest attempt towards this aim.
